

UO‘K: 633.353: 633.358; 633.51

**DUKKAKLI-DON EKNLARI KO‘CHAT SONINING O‘SIMLIKARNI O‘SISH
VA RIVOJLANISHIGA TA‘SIRI**

Tursunov Avazbek Abdulvoxidovich

*Mustaqil izlanuvchi. Paxta seleksiyasi, urug‘chiligi va yetishtrish
agrotexnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti Namangan ilmiy-tajriba stansiyasi.
Mustaqil izlanuvchi*

Annotatsiya: Qishloq xo‘jaligida mahsulot yetishtirishda mavjud resurslardan tejamkor va samarali texnologiyalarini ishlab chiqish va amaliyotga keng tatbiq etgan holda ekinlar parvarishlash buguni kunda dolzarb masala hisoblanadi. Olib borilgan tadqiqotda tomchilatib sug‘orish texnologiyasi qo‘llanilgan maydonlarda g‘o‘za bilan birga mosh, no‘xat va loviyani ikki xil 166 va 83 ming tup/ga ko‘chat qalinligida parvarishlanganda o‘simliklarni o‘sishi va rivojlanishi tahlil qilingan. Olingan natijalarga ko‘ra o‘simliklarni ko‘chat soni kam bo‘lganda, o‘simlik bo‘yi, barg soni, hosil shohlari, shona, gul, dukkaklari, dukkakdagi don soni yuqori bo‘lishi kuzatildi. Bunda, mosh, no‘xat, loviyani ko‘chat soni 166 ming tup/ga ko‘chat qalinligida parvarishlangan variantlarga nisbatan 83 ming tup/ga ko‘chat qalinligida parvarishlangan variantlarda, pishi davri boshlanish vaqtida olib borilgan kuzatuvlarga ko‘ra, o‘simliklar bo‘yi 4,1; 1,6; 2,8 sm, barg soni 3,9; 81,4; 4,0 dona, dukkaklar soni 4,8; 0,9; 0,9 donaga ko‘p bo‘lganligi aniqlandi. O‘simlikda shakllangan dukkaklar soni 3,5; 7,3; 0,5 donaga, bir dukkakdagi don 0,8; 0,1; 1,0 donaga ortiq bo‘lganligi kuzatildi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra ko‘chat qalinligi yuqori bo‘lishi o‘simliklarni o‘sib rivojlanishiga nisbatan salbiy ta‘sir etishi aniqlandi.

Kalit so‘zlar: mosh, no‘xat, loviya, bo‘y, barg, hosil shohi, ko‘chat qalinligi, dukkak, don soni

Аннотация: Уход за растениями сегодня является актуальной проблемой, связанной с разработкой и внедрением экономически эффективных технологий с использованием существующих ресурсов в сельскохозяйственном производстве. В ходе проведенного исследования был проанализирован рост и развитие растений на участках, где применялась технология капельного орошения, когда мох, горох и фасоль подвергались параварификации вместе с желудями при густоте рассады 166 и 83 тыс. кустов/га. Когда количество всходов растений согласно полученным результатам было низким, наблюдалось, что количество высоты растений, количество листьев, королей урожая, шона, цветов, бобовых, злаков в бобовых культурах было высоким. В данном случае количество

проростков мха, гороха, фасоли было определено равным 4,1; 1,6; 2,8 см, количество листьев составило 3,9; 81,4; 4,0 штуки, количество бобовых составило 4,8; 0,9; 0,9 штуки, согласно наблюдениям, проведенным на момент начала вегетации. период созревания. В период созревания было замечено, что количество бобовых, образовавшихся на одном растении, составляло 3,5; 7,3; 0,5 штуки, в то время как зерна на одном стручке было более 0,8; 0,1; 1,0 штуки. По результатам исследования было установлено, что высокая толщина рассады негативно влияет на рост и развитие растений.

Ключевые слова: маш, нут, фасоль, лавровый лист, король урожая, толщина всходов, бобовые культуры, количество зерен.

Annotation. Crop Care is an urgent issue today, with the development and implementation of cost-effective and efficient technologies from existing resources in agricultural production. The research carried out analyzed the growth and development of plants in areas where drip irrigation technology was used, when Moss, peas and beans were parawarized along with acorns at a seedling thickness of 166 and 83 thousand bushes/ha. When the number of seedlings of plants according to the results obtained was low, it was observed that the number of plant height, leaf number, crop Kings, shona, flowers, legumes, cereals in legumes was high. In this case, the number of seedlings of Moss, peas, beans was determined to be 4.1; 1.6; 2.8 cm, the number of leaves was 3.9; 81.4; 4.0 pieces, the number of legumes was 4.8; 0.9; 0.9 pieces, according to observations made at the time of the beginning of the ripening period. During the ripening period, it was observed that the number of legumes formed on one plant was 3,5; 7,3; 0,5 pieces, while the grain on one pod was more than 0,8; 0,1; 1,0 pieces. According to the results of the study, it was found that high seedling thickness negatively affects the growth and development of plants.

Keywords: mosh, peas, beans, boy, leaf, harvest king, seedling thickness, legumes, grain count.

Dunyoda iqlimni keskin o'zgarishi, aholi sonini oshib, oziq-ovqat bilan ta'minlash masalasi jahon darajasidagi global muammoga aylanib bormoqda. Ob-havoning isib borishi natijasida qishloq xo'jaligida foydalanishda bo'lgan ekin yerlaridan suv muammosi ortib bormoqda. Qishloq xo'jaligi uchun bugungi kunda va kelajakda sodir bo'ladigan xavf-xatarlarni hisobga olgan holda, qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtirishda yangicha yondashgan holda innovatsion texnologiyalarni ishlab chiqish lozim. Jahonda va mamlakatimizda qishloq xo'jaligining paxtachilik tarmog'i muhim ahamiyatga ega. Lekin aholini oziq-ovqat bilan ta'minlash muhim masala hisoblanadi.

No'xat doni oziq-ovqat, chorva mollari uchun yem-xashakda va tuproq unumdorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etib, no'xat ko'plab o'simliklar uchun yaxshi o'tmishdosh ekin hisoblanadi, jumladan g'o'za uchun ham. No'xat doni tarkibida 19-30 % oqsil, 4-7 moy, 47-60 % azotsiz ekstraktiv moddalar, 2.4-12.8 % kletchatka va boshqa moddalar mavjud. No'xat o'simligi bir gektar maydonda 40 kg sof azot qoldiradi [1].

Moshni 90 sm egat oraliqda ikki qatorda ekilganda, o'simliklar oralig'i 15 sm va urug' ekish miqdori 30 kg gektariga 400 ming tup/ga tashkil qiladi. ertapishtar "Durdona" navi o'simliklari yuqori ko'chat qalinligiga chidamlidir. Qalin ekilishiga qarab sarflanadigan urug' miqdori 30 kg gektariga tashkil qiladi. Ekish sxemasi: 70 sm. ikki qatorda, qator oralig'i 15-20 sm, o'simliklar oralig'i 15 sm bo'ladi. Urug'larni ekish chuqurligi 3-5 sm bo'lishi lozimligini ta'kidlashgan [3].

Mosh va chigitni aralash va qo'shib ekish usullarida ekinlarni parvarishlanganda. Ekish usuli va sxemalarini ekinlar balandligiga ta'sir ko'rsatib qo'sh qator ekish usulida parvarishlanganda g'o'za va moshni ekish me'yori ortishi bilan o'simliklarni balandligi yuqori bo'lgan. Qatorlab ekilgan mosh va g'o'zani balandligi nisbatan past bo'lganligini ta'kidlangan [5].

No'xat sug'orma dehqonchilikda muhim ahamiyat kasb etadigan ekin hisoblanib, tuproq unumdorligini oshiradi va oziq-ovqat mahsuloti sifatida yuqori qiymatli hisoblanadi [4].

Ekish me'yori oshgan sari mosh navlarining dukkak soni, vazni, uzunligi, don soni va vazni hamda 1000 ta donning vazni ham kamayib borganligi aniqlangan. Mosh navlari bahorda ekilganda, biometrik ko'rsatkichlari yuqori bo'lishi aniqlandi [2].

Yuqoridagi tadqiqotchilar tomonidan keltirilgan xulosalarga ko'ra, mosh, no'xat va loviyani maqbul ko'chat qalinligida parvarishlash orqali yuqori va sifatli hosil olish imkoniyatini yuritadi. Olib borilgan izlanishdan maqsad g'o'za bilan birga mosh, no'xat va loviyani birga turli ko'chat qalinliklarida parvarishlanganda o'simliklarni o'sishi, rivojlanishi va hosildorligini o'rganishdan iborat.

Tadqiqotlar Paxta seleksiyasi, urug'chiligi va yetishtirish agrotexnologiyalari ilmiy tadqiqot institutining Namangan ilmiy-tajriba stansiyasining plyonka ostida tomchilatib sug'orish texnologiyasi qo'llanilgan maydonlarda 2023 yilda olib borildi. Tajriba 7 ta variantdan iborat bo'lib, 3 ta takrorlanishda uch yarusda olib borildi. Chigitni 60 sm sxemada ekib parvarishlangan. Bunda g'o'za qator orasining 60 sm yuzasiga plyonka to'shalgan. Qo'sh ekinlarni 60(20x20x20)x10x1 va 60(30x30)x10x1 sxemalarda 166 va 83 ming tup/ga ko'chat qalinligida parvarishlandi.

G'o'za bilan mosh, no'xat va loviyani birga parvarishlanganda o'suv davrini davomiyligi kuzatilganda quyidagicha natijalar olindi. Bunda, 166 va 83 ming tup/ga ko'chat qalinligida parvarishlanganda o'simliklarni vegetatsiya kunlari davomiyligida

farqlar kuzatildi. Moshni 166 va 83 ming tup/ga ko'chat qalinligida parvarishlanganda, o'simliklarni unib chiqa boshlashidan to'la pishib yetilguncha bo'lgan kunlari 93 va 96 kunni, no'xat o'simligida 86-89 kunni, loviya o'simlining o'suv davri 66-69 kunni tashkil etdi. 166 ming tup/ga ko'chat qalinligida parvarishlangan mosh, no'xat va loviyani o'suv davri, ko'chat soni yuqori bo'lganda, ko'chat soni kam bo'lgan variantlarga nisbatan 3; 3; 3 kunga qisqa bo'ldi.

Olib borilgan kuzatuvlarda mosh, no'xat va loviyani shonalash, gullash va pishib yetilish davrlarida, bo'yi, bargi, hosil shohi, shonasi va dukkaklar soni sanash orqali amalga oshirildi. Bunda har bir variantning hisob maydonida 25 tup doimiy belgilangan o'simliklarda olib borildi. G'o'za bilan birga mosh, no'xat va loviyani 60(20x20x20)x10x1 va 60(30x30)x10x1 sxemalarda ekib o'sish va rivojlanishi o'rganilganda katta farq kuzatilmadi. Moshni 166 va 83 ming tup/ga ko'chat qalinligida parvarishlanganda o'simliklarning shonalash davrida bo'yi 14,5-16,7 sm, hosil shohlari 0,9-1,2 dona, barg soni 12,8-13,5 dona, shonalar soni 2,6-3,3 donani, loviya no'xatni parvarishlanganda bo'yi 39,6-32,5 sm; hosil shohi 3,0-3,3 donani, barglar soni 523,0-574,0 donani, shonalar soni 2,5-3,4 donani tashkil etdi. Loviyani parvarishlanganda esa bo'yi 14,4-15,5 sm; hosil shohi 2,1-3,3 dona, barg soni 10,0-9,7 donani tashkil etdi. G'o'za qator orasida 166 ming tup/ga ko'chat qalinligida parvarishlangan moshga nisbatan 83 ming tup/ga ko'chat qalinligida parvarishlangan moshni ko'rsatkichlari nisbatan yuqori bo'lganligi kuzatildi. Ushbu holat moshni gullash davrida, shuningdek no'xat va loviya parvarishlangan variantlarda ham kuzatildi.

O'simliklarni pishish davrida boshida bo'yi, bargi va dukkaklar soni sanab chiqildi. Bunda, Moshni bo'yi 38,1-42,2 sm, bargi, 19,5-23,4 dona, dukkaklari 6,4-11,2 donani tashkil etdi. Bu holat no'xat o'simligida bo'yi 45,3-46,9 sm; barg soni 657,2-738,6 dona, dukkaklar soni 13,8-14,7 donani tashkil etdi. Loviyaning bo'yi 36,8-46,9 sm; barg soni 22,8-26,8 dona; dukkaklar soni 5,9-6,8 donani tashkil etdi.

O'simliklarda o'suv davri oxirida shakllangan dukkaklar va dukkaklardagi don soni o'rganildi. Mosh, no'xat, loviya ekinlarni o'suv davrida kuzatilgan holat dukkaklar soni va ulardagi donlar sonida ham takrorlandi. Bunda, moshni 166 va 83 ming tup/ga ko'chat qalinligida yetishtirilganda, bir o'simlikda shakllangan dukkaklar soni 19,1-22,6 donani, dukkakdagi donlar soni 5,2-6,0 donani tashkil etdi. No'xat o'simligida esa dukkaklar soni 17,2-24,5 dona, dukkakdagi donlar soni 1,0-1,1 donaga teng bo'ldi. Loviya o'simligida shakllangan dukkaklar soni 7,4-7,9 donani, dukkakdagi don soni 3,0-4,0 donani tashkil etdi.

Umuman xulosa o'rnida shuni ta'kidlash mumkinki. G'o'za qator oralarida mosh, no'xat va loviyani 166 min tup/ga ko'chat qalinligida parvarishlanganda, o'simliklarning o'suv davri ko'chat soni yuqori bo'lganda qisqa, kam bo'lganda 3 kunga kechroq pishib yetilishi kuzatildi. Ko'chat soni ortishi bilan o'simliklarni bo'yi,

barg soni, dukkaklari, dukkaklardagi don soni kam, ko'chat soni kamroq bo'lganda bu holat yuqori bo'lishi aniqlandi.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Ataboeva X.N., Xudayqulov J.B O'simlikshunoslik.- Toshkent : Fan va texnologiya, -2018. 192-194-b.

2. Idrisov X.A Sug'oriladigan tipik bo'z tuproqla sharoitida mosh navlari ekish me'yorining hosil shakllanishiga ta'siri / Boshqoli don va dukkakli ekinlarning yangi navlarini parvarishlashda zamonaviy innovatsion texnologiyalarini qo'llashning ilmiy asoslari va istiqbollari” mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi maqolalar to'plami 2023-yil, 12 may, B 30-31

3. Mavlyanova R.F., Sulaymonov B.A., Boltaev B.S., Mansurov X.G., Kenjabaev SH.M Mosh yetishtirish texnologiyasi. Tavsiyanoma.-“Navro'z” nashiryoti, Toshkent-2018. 11-b.

4. Mustanov S.B., Umurzoqov U.E. Formation of nodule bacteria on chickpea roots in Uzbekistan // Development issues of innovative economy in the agricultural sector. International scientific practical conference on March 25-26, 2021. Pp-73-75.

5. Ravshanova N.A., Otayorova G.U., Raximova D.I., Polvonov S.A. Hamkor va aralash ekilgan mosh va g'o'za ekinlarining rivojlanishi // Paxtachilik va donchilik ilmiy-amaliy jurnali. № 2 (6) Toshkent-2022. 71-76 b.

